

LÁCZAY MAGDOLNA

Lengyel menekültek Nyíregyházán*

Amikor 1939 szeptemberében Németország lerohanta Lengyelországot, a magyar kormány megnyitotta határait a lengyel menekültek áradata előtt. A lengyel menekültcsoportok 1939. szeptember 17-e után már tízezrével érkeztek. A magyar kormány gyűjtő- és menekülttáborok gyors felállításával igyekezett segíteni a barátainknak. Nyíregyházán előbb 1939 decemberében a közeli Varjúlapos tanyán lévő uradalmi gazdasági központot jelölték ki a menekültek elhelyezésére, amit id.

A Sóstói Lengyel Menekülttábor központi épülete,
a Svájci-lak ma

dr. Antall József kormány megbízott nem talált megfelelőnek, ezért az új menekülttábort a város üdülőövezetében, Sóstógyógyfürdőn alakították ki a Svájci-lak, a szódagyár és a Szeréna-lak épületeiben. A polgármester és a város lakói mindenben igyekeztek megkönnyíteni az ide költözők életét, számukra biztonságot, támogatást és a továbblépésükhöz lehetőséget adtak. A tábor életének a dokumentumai – hiányosan ugyan – a levéltárban ma is megtalálhatóak.

A lengyel és a magyar nép közötti barátság történelmi tapasztalatokon nyugszik. Erről szól a régmúltban született közismert vers:

*Polak, Węgier — dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki,
oba zuchy, oba żwawi, niech im Pan Bóg błogosławi.*

A magyar közmondások között van egy ehhez szorosan kapcsolódó mondás is: „Bajban ismerzik meg a jó barát”. Így érzett, és ezt igyekezett bizonyítani a magyar nép, amikor Lengyelországot 1939-ben lerohanta a német náci hadsereg. A két ország vezetői között ugyanis létezett egy írásba nem foglalt szövetség, amelynek célja az eredményes önvédelmet szolgáló politikai barátság, aminek ekkor része lett a katonai-politikai együttműködés is.

Id. dr. Antall József (1896–1974) miniszteri tanácsos, a Belügyminisztérium IX. segélyezési és szociális osztályának vezetője, a lengyel menekültkért felelős megbízott. Az ő fia volt dr. Antall József (1932–1993), a rendszerváltás után az első miniszterelnök.

* Ez a tanulmány angol nyelven *Polish refugees in Nyíregyháza* címmel megjelent a krakkói egyetem *Bezpieczenstwo: Teoria i Praktyka* folyóiratában.

Diplomáciai tiltakozással kezdődött

Az előzményekről tudjuk, hogy az első világháború utáni viszonyok bonyolultak lettek, a párizsi békék eltérő módon érintették a két népet. Míg Lengyelország abban a reményben élt, hogy egy egységes nemzet egységes hazáját építheti, addig a magyarok az országuk kétharmadát elveszítették. Az úgynevezett utódállamok közbeekelődték, és így az ezeréves közös határ megszűnt. Csehszlovákia kezdetben jobban tudta érvényesíteni érdekeit, fejlettebb volt a gazdasága, a cseh külpolitikát vezető államfő, Edvard Beneš jól érvényesítette diplomáciai felkészültségét, és nem utolsósorban az Antant-hatalmak támogatását is bírta. A helyzet azonban egy évtizeden belül érezhetően megváltozott, és az új szövetségi rendszer kialakulása (Berlin–Róma tengely) a náciizmus eszméinek és politikájának a veszélyét, majd győzelme után a pusztítását vetítette előre. A lengyeleket a lerohanás, a magyarokat az egyenlőtlen feltételek szerinti, kényszerből létrejött szövetségi kapcsolat veszélyeztette. Ennek a szövetségnek azonban voltak a nemzet egészének megnyerésére alkalmas eredményei, nevezetesen az 1938-as első bécsi döntés. Ekkor a trianoni békeszerződés után Csehszlovákia részévé vált Felvidék nagyrészt magyarok lakta területeit visszacsatolták Magyarországhoz. Gróf Teleki Pál kormányfő, aki híres geográfus tudós volt, az etnikai határokat szerette volna visszaállítani a békeszerződések egy lehetséges revíziójával, mégsem lett a németek feltétlen híve, mert messzebbre látott.

A magyar kormány úgy vélte, hogy egy lengyel-német konfliktust nem lehet lokalizálni, az mindenképpen világháborús veszélyt jelentene, amiből a németek nem kerülhetnek ki győztesen. Ezt a véleményt 1939 áprilisában, az olasz-magyar kormánytárgyalások során gróf Csáky István külügyminiszter el is mondta.¹ A magyar kormány a politikai elit támogatására és egyetértésére számíthatott, amikor a további érveit is kifejtette az olaszoknak: A magyar határokat nem kívánják megnyitni a németek előtt, ha itt szeretnének átvonulni, mivel a nyugati (antant) hatalmak szemében ez is háborús csatlakozásnak számítana.

További érvük abból a reális veszélyérzetből fakadt, hogy ez alkalmat adna Hitlernek Magyarország megszállására.

Kifejtette, hogy a németek átengedésének a magyar közvélemény lengyelbarátsága komoly akadályát jelentené. A miniszterelnök azt írta: „Ha a németeket szó nélkül vagy esetleg tiltakozással beengednénk, hogy rajtunk keresztül harcoljanak Lengyelország ellen, itt forradalom törne ki, és olyan morális letörés következne be, hogy önbizalmunkat elveszítve, még a németek által támogatott szlovákokkal szemben is a legelőnytelenebb helyzetbe kerülnénk.”²

Az olaszok nem érezték ilyen komolynak a veszélyt, hittek abban, hogy ez is megmarad lokalizált akciónak, akárcsak Ausztria bekebelezése, így a magyar diplomácia mégis úgy gondolta, az olaszok támogatására számíthat a németekkel szemben.

¹ JUHÁSZ GYULA: Magyarország lengyel politikája a második világháború alatt In: ANTAL LÁSZLÓ (szerk.): Barátok a bajban. Lengyel menekültek Magyarországon 1939–1945. Budapest, 1985. [ANTAL, 1985]

² JUHÁSZ GYULA (szerk.): Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936 – 1945, IV. kötet, Budapest, 1962, 90. sz. irat.

Teleki Pál miniszterelnök azonban 1939. július 24-én kénytelen megerősíteni, hogy „más természetű kérdésekben a tengelyhatalmakhoz fogja igazítani a maga politikáját, de Magyarország erkölcsi meggondolásból nincs abban a helyzetben, hogy hadműveletekbe kezdjen Lengyelországgal”.

Az udvarias hangvételű, de kitartó visszautasítást a németek tudomásul vették, a magyar diplomácia pedig sikeresen alkalmazta a látszólag hűséges partnerről szóló kommunikációt akkor is, amikor Lengyelországot lerohanták.

A lengyel menekültek fogadása

A varsói rádió 1939. szeptember 1-jén reggel 5 óra 40 perckor jelentette, hogy a német csapatok átlépték a határt. Szeptember 17-én minden előzetes értesítés vagy hadüzenet nélkül a teljes lengyel-szovjet határ hosszában a szovjet hadsereg megkezdte Kelet-Lengyelország birtokbavételét. Lengyelország rövid időn belül a két támadó zsákmányává vált. A magyar kormány ekkor megnyitotta a határait a lengyel menekültek előtt, jogalapként az 1936. évi XXX. törvényt kívánta alkalmazni,³ amit a Genfi szerződés alapján fogalmaztak meg az országnak a Népszövetségbe történt felvétele után.

Pontos számok helyett csak becslések vannak, hogy hányan érkezhettek. Civilek és katonai egységek is jöttek. Egyes vélemények szerint ez a 100–140 ezerre tehető népesség viszont rövid időn belül rendezett körülmények közé került. A külügyminiszter a határ megnyitásakor felvette a kapcsolatot a lengyel nagykövettel, felajánlotta, hogy közösen szervezzék meg a lengyelek befogadását és mindazok további útját, akik ezt akarják választani. A miniszterelnök a külügyminiszterrel és a hadsereg vezérkari főnökével is egyeztetett a teendőkről. Aztán közölték a lengyel nagykövettel, hogy a fegyveresen érkezőket, a hadi jog alapján lefegyverzik, és internáló táborokat nyitnak számukra. A civil menekültek közül azokat, akik el tudják látni magukat, ugyanúgy kezelik, mint bárkit, aki Magyarországon él, míg a támogatásra szorulókat a menekülttáborokban fogadják, és ott látják el. Leon Orłowski nagykövet kiváló diplomata volt, aki korábban már dolgozott a lengyelek amerikai, angliai követségén, és tudta, hogy a magyarok milyen kockázatot vállalnak. Igyekezett minden eszközt felhasználni, hogy a lengyel táborok megszervezésébe minél több saját emberük kapcsolódjon be.⁴ A kezdeti zűrzavar helyett – amíg lehetett – az emigráns lengyel kormány utasításai szerint a katonák evakuálását egy ekkor megszervezett lengyel kirendeltség intézte Budapesten. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy hivatalosan csak átutaztak Magyarországon, elhallgatva, hogy fegyvereikkel együtt, és így nem maradtak hadifoglyok az országban. A magyar belügyi szervek ehhez titokban különböző módon járultak hozzá. Például a követségen ekkor kiadott, de korábbra datált útlevelüket hivatalosnak tekintették. Ezzel a katonák turistaként utaztak ki az országból. Később a kormány civil ruhát varratott számukra, igaz a katonai szövetekből. A németeknek

³ A 1936. évi XXX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában, Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények beikikelyezéséről szél.

⁴ LEON ORŁOWSKI: Egy követ emlékei. In: ANTAL, 1985.

természetesen feltűntek ezek a „turisták”, de ekkor a zöld határon csempészték ki Jugoszlávia felé a katonákat, akik Franciaországba igyekeztek, ahol az emigráns lengyel hadsereget szervezték.⁵ A gyors ügyintézésnek köszönhetően 1940 nyarára a lengyel katonák evakuálása nagyrészt befejeződött.

A magyar kormány kezdetben talán komolyan gondolta, hogy a genfi egyezményben leírtakat tekinti a menekültügyi politikájának, idővel azonban egyre több olyan problémát kellett kezelniük, ami egyéni megoldásokat kívánt.

1939. szeptember 15-én – mondhatni az első percekben – kinevezték a Belügyminisztérium IX. Szociális osztályának a vezetőjét, id. dr. Antall Józsefet⁶ a menekültek gondozásának a megszervezésére. A feladatának meghatározásánál arra hivatkoztak, hogy a rendészet hatáskörébe tartozik az idegen állampolgárok nyilvántartásba vétele.

Antall József az élet minden területére kiterjedő figyelemmel kereste és támogatta annak a lehetőségét, hogy a menekültek maguk szervezzék meg életüket. A segélyezések kezelésére létrehozott Magyar Lengyel Menekültügyi Bizottság civil szervezetnek számított, így rugalmasabban tudta intézni az ügyeket. A másik oldalon a Lengyel Menekülteket Védő Polgári Bizottság (röviden Lengyel Polgári Bizottság) Henryk Ślawik vezetésével az emigráció érdekvédelmét, kulturális életének a megszervezését

Henryk Ślawik (1894–1944), lengyel baloldali újságíró és politikus, emigráns diplomata, vértanúságot szenvedett embermentő. 1939-től a magyarországi lengyel menekülteket segítő bizottságnál (Komitet Obywatelski ds. Opieki nad Polskimi Uchodźcami) dolgozott.

és még számos dolgot vállalt fel. Például a lengyel állam összeomlása után, a delegáló állam nélkül megszüntetésre ítélt lengyel nagykövetség feladatkörét tudta fokozatosan átvenni. A támogató szervezetek között volt a Vöröskereszt, ezen belül a Lengyel Vöröskeresztnek volt működő szervezete Magyarországon, munkatársaik az emigráns orvosokat mozgósították, sőt lengyel katonai kórházat is szerveztek.

Különösen jelentős volt az oktatásügy megszervezése. Antall József személyes közbenjárására az elemi oktatástól az egyetemi képzésig minden szinten megteremtették a lehetőségét az oktatásnak. A leghíresebb a Balatonbogláron működő középiskola lett. Antall József azt is elrendelte, hogy a táborban összeírtak adatlapjára a vallásához mindenkinél keresztényt írjanak, kivéve, ha valaki ezt nem fogadja el. Ezáltal zsidókat mentettek meg. A lengyel menekültekkel érkező papság a magyar katolikus egyház

⁵ LAGZI ISTVÁN: Lengyel menekültek Zala megyében a második világháború idején. Zalaegerszeg, 1975. /Zalai Gyűjtemény, 3./

⁶ Id. dr. Antall József kisgazdapárti képviselő a rendszerváltás utáni első miniszterelnöknek, a szintén ezt a nevet viselő dr. Antall Józsefnek az édesapja volt, aki nagy rokonszenvvel és hozzáértéssel szervezte a rábízott feladatokat. Lásd: KAPRONCZAY KÁROLY: Lengyel menekültek Magyarországon a II. világháború idején, In: Magyarországi lengyelek, Körtánc füzetek.

vezetőjének, a hercegprímásnak a támogatásával lengyel nyelven látta el az egyházi szolgálatot.⁷

A háború kiterjedésével a magyarországi viszonyok is romlottak. Teleki miniszterelnök öngyilkos lett, a németbarát kormányok pedig nemcsak a lengyeleket szolgálatták ki, hanem az őket védő magyar hivatalnokokat is. Ám az első hónapok gyors és eredményes munkájának köszönhetően a katonák tovább tudtak menni, a civil lakosságot pedig védte, mentette a magyar nép, míg haza nem mehettek.

Nyíregyháza a menekültek fogadóvárosa lett

A Kassa és Csap felől érkező menekültek az első napokban, hetekben főleg a helyi lakosságra voltak rászorulva, de rövidesen kijelölt a magyar állam számukra elfogadhatóbb gyűjtő- és menekülttáborokat. Nyíregyháza polgármestere, Szohor Pál, a belügyminisztertől kapott telefonrendeletet, hogy ajánlja fel az addig az erdélyi menekültek számára átalakított Varjúlapos nevű tanyát.⁸ Ez a várostól 15 km-re lévő hely a Desseffy grófok birtoka volt, de azt 25 évre bérbe adták. A nyári betakarítási munkákra érkező szerződéses munkások számára itt egy 150 fő elszállásolására alkalmas telepet működtettek, amelynek saját malma, olajütője, vasöntődéje volt. Emellett nagy állattartó telepként számos istálló, raktár is tartozott hozzá. A jól felszerelt gazdasági központ már korábban is fogadott menekülteket, elsősorban erdélyiek éltek itt, de a szájhagyomány szerint voltak ukrán SZICS partizán hadifoglyok is, aminek nincsenek írásos bizonyítékai.

Már 1939. augusztus 24-én arról írt a helyi újság, a *Nyírvidék*, hogy „Lengyelország az élet és a halál kérdése előtt áll”, szeptember 23-án pedig arról ad hírt, hogy a város lakossága nagy részvétellel fogadta a lengyeleket, számukra gyűjtést rendeztek. Több menekült azonnal munkát talált. A varjúlaposi tábor életében külön korszakot jelentett, amikor 1939. december 28-án a lengyel menekültek megérkeztek.⁹ Főleg fiatal, katonakorú férfiak jöttek. Pontos számot nem lehet mondani, mivel igen gyakran tovább utaztak, ha volt másutt ismerősük, esetleg rokonuk, vagy éppen szolgálatra akartak jelentkezni a külföldön újra szerveződő hadseregbe. A kimutatások szerint azonban több száz fő élt itt hosszabb-rövidebb ideig.

A táborért a polgármester lett a felelős, aki a működtetés megszervezésével, annak felügyeletével és az ügyek intézésével Balla Istvánt, a korábbi polgármester jogi végzettségű fiát bízta meg.¹⁰ A város alkalmazottainak a bérét a belügyminisztérium támogatta, és a lakóknak is kiutaltak napi 20 fillér zsebpénzt (zsoldot) cigarettára, levélpapírra stb. Az alkalmazottak között volt a tábor rendjéért felelős felügyelő, és akik még bent a táborban is laktak, a szakácsnő, a beszerző és a kisegítő alkalmazott,

⁷ Id. dr. Antall József tevékenységének ismertetésére és emlékének ápolására jött létre az Antall József baráti társaság. <http://www.antalljosef.hu>

⁸ MNL Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár V.B. 186. Nyíregyháza város polgármesterének iratai III.663/1939. Az egybegyűjtött irategyüttes a továbbiakban csak rövidített formában III.663/1939

⁹ NAGY FERENC: A Nyírtelek-Varjúlaposi gyűjtőtáborok története 1939–1944, In: Nemzetek és birodalmak. Tanulmányok dr. Kávássy Sándor 70. születésnapjára, Nyíregyháza. 2005.

¹⁰ III/663/1939. 51. lap

a könyvelő és egy tolmács. A megbízott orvos hetente két alkalommal rendelt itt, és a város kereskedői megbízást kaptak az alapvető élelmiszerek (fűszerek, hús, kenyér, tej stb.) szállítására. A felnőttek háromszor, a gyermekek napi ötször kaptak ételt. A tábort meglátogatta Antall József, a menekültügyekért felelős belügyminisztériumi osztályvezető, aki nem találta megfelelőnek a helyet.¹¹ Ahogy megállapította, várostól való távolság nehezíti és drágítja a működést, nem felel meg a közegészségügyi elvárásoknak.

A valóságban azonban más okok is lehettek, amire az enged következtetni, hogy Antall József még ekkor néhány ember elhelyezéséről intézkedett. Bogdan Wieniawski egyetemi tanárt négy társával együtt a Magyar-Lengyel Egyesülethez, Gren Henriket és négy társát a fővárosi irgalmas nővérekhez irányította. Ez arra enged következtetni, hogy a tábor lakói között több magasán kvalifikált ember volt.

A város ekkor rövid időn belül talált jobb megoldást, és felajánlotta, hogy átköltözteti az itt lakókat Sóstófürdőre, ami a városnak az üdülő- és kirándulóhelye volt. Sóstófürdőt ekkor dr. Rónai Ede bérelte, de vele a tulajdonos, a város megegyezett. Itt több épületben és differenciáltabban lehetett kialakítani a tábort. A felajánlás jelentőségét emeli, hogy nem tudták, mennyi ideig működik majd a tábor, ami esetleg azt is jelenthette, hogy nyáron nem vehetik majd igénybe a városlakók.

A ma is létező „Svájci Lak” 16 szobájában helyezték el a menekülteket. A mögötte akkor még meglévő Szeréna gyermeküdülőt is igénybe vették, de ezt előbb fel kellett újítani. Ekkor a Vöröskereszten keresztül egy angol hölgy, Miss Wilson nagy összeget, 8177 pengőt ajánlott fel, ami a teljes átalakítás harmadát fedezte,¹² majd januárban, az átalakítás végén, vízmelegítőre és zuhanyozóra adott újabb összeget. Emellett a polgármester felajánlotta még a közelben lévő szódagyári épületet, amely szintén 150–200 ember fogadására volt átalakítható.

Varjúlaposon az ottani tábort megszüntették. Sokan továbbutaztak, a maradék létszáma már nem volt olyan magas, de az alkalmazottakra szükség volt, ezért a korábban felvetteket áthelyezték ide. A tábor szükségleteinek beszállítói is ugyanazok maradtak. Érdekesség, hogy a város 50 pár bakancsot is csináltatott az itt lakók számára. Takarók, ágynemű és egyéb kellékek beszerzése is megtörtént. A tábor lakói számos esetben önállóan szervezték a mindennapjaikat, szabadon mozoghattak, bár a saját maguk által kialakított házirendet be kellett tartaniuk.

Élet a Sóstógyógyfürdőn működő menekülttáborban

1940. január 10-re kész lettek az átalakításokkal, és egy nappal később már a beköltözéssel is. Ekkor mindössze 89 menekültet helyeztek el itt, többen más táborokba mentek. A lakók a házirendet maguk fogalmazták lengyel és magyar nyelven.¹³ Az első néhány pont a belső fegyelemről szól:

¹¹ TELEPÓCZKINÉ RADNAI ARANKA: Lengyel menekülttábor Nyíregyházán (1939–1940). Nyíregyháza, 2003. / Városvédő füzetek, 3./

¹² III.663/1939 ikt. szám nélkül

¹³ III.663/1940. K: 6710/1940

- kötelesek egymással baráti viszonyt ápolni, viszálykodás esetén a becsületbíróság dönt.
- minden szoba választ magának felelőst, általában a rangidős vagy a legidősebb lakót, aki segíti a többieket az ügyeik intézésében, és esténként a közös imát vezeti. Egyébként egy szintén menekült római katolikus lengyel pap látta el a lelkesítő szolgálatot.
- a tábor területén minden nap egy lengyel rendőr teljesít szolgálatot, akinek a feladatai között a következőket foglalmazták meg: a postai teendőket ellátja (összegyűjti a feladandó és kiosztja az érkező leveleket), ha új menekült érkezik, annak adatait leírja, amennyiben megbetegedne valaki, jelenti az orvosnak, szobák szerint beosztja a lakókat a konyhai kisegítő munkában és a tüzelésben való segédkezésre. Felügyeli a rendet, figyeli, hogy a kimenőről mindenki időben visszajöjjön.

Napi rutinnak számított, hogy reggel a szobaparancsnok vette fel az étkezési jegyet, és ő osztotta ki. Az igazolatlanul távolmaradók aznap nem kaptak étkezést. A városban szabadon mozoghattak, de eltávozást egy napon csak 25 fő kaphatott, és a kapuzárásig, 22 óráig, haza kellett érniük. Mint az iratokból kiderül, a házirend betartását a város alkalmazottai nem vették nagyon szigorúan. A városi közlekedés elősegítésére a város 60 bérletet adott a tábor lakóinak. Volt azonban olyan, amihez a polgármester ragaszkodott, nevezetesen, hogy ő a táborparancsnok. Így a lakók maguk közül összekötőt választottak, Rzucidló Piotr századost, aki a Lengyel Menekültügyi Bizottsággal és a Henryk Sławik vezette Lengyel Polgári Bizottsággal tartotta a kapcsolatot. Szohor Pál polgármester ezt tudomásul vette, azért azonban megróttá, hogy engedély nélkül többször Budapestre utazott, ott francia útlevelekre pénzt gyűjtött, és az igazoló lapokat, mint parancsnok írta alá. A polgármester valójában csak az ellenőrizhető aláírást vette komolyan, azt is elnézte, hogy az összekötő a táborban tiszti gyűléseket, kihallgatásokat tartott.¹⁴ Csapdahelyzetbe kerülhetett volna, ugyanis egy erősebb fellépéssel, hiszen Sóstón hivatalosan polgári menekültek táborát működtették. A levéltári forrásokban összesen 637 név szerepel, akik három hónap alatt itt megfordultak, de egyszerre nem voltak ennyien itt sohasem.

A felvett listák, szociális űrlapok kiállítása sok esetben hiányos, de az megállapítható, hogy az átlagéletkor 26–28 év volt. A város minden hétfőn jelentést kért a létszámok változásáról. A név, születési hely, vallás, iskolázottság, szülők neve, a lakhely mellett arra is választ vártak, milyen iratokkal tudja igazolni, hogy az illető diák, akarja-e folytatni a tanulmányait, milyen nyelv(ek)et ismer, volt-e korábban Magyarországon stb.? Az oktatás a későbbiekben kiemelt jelentőségűvé vált, hiszen a nácik üldözték a lengyel értelmiségieket, másrészt a katonák között sok volt a diák, és egy ideig szinte csak Magyarországon tanulhattak középiskolában és egyetemeken a lengyel fiatalok. Antall József személyes engedélye volt az egyetemi felvétel, hiszen hivatalos állami egyezmény nem létezett. 1940. február 17-én érkezett a levél, hogy Pesten a diákoknak panziót működtetnek, ami nagy segítséget jelentett, és a követ-

¹⁴ III.663/1940. K: 6710/1940

kező években több száz egyetemista iratkozott be különböző szakokra.¹⁵ A legtöbben a műszaki egyetemre jelentkeztek, a sóstói tábor lakói közül négyen jelezték, hogy itt szeretnék folytatni a tanulmányaikat.

A sóstói táborban volt irodalmi klubszoba is, ahol olvasnivalót találtak, számos lengyel nyelvű könyvet gyűjtöttek a lakók számára a nyíregyháziak. A világ eseményeiről is szerettek volna hírt kapni, amihez elsősorban egy rádióra lett volna szükségük. A vételárat a város adományából és a lakók saját pénzéből gyűjtötték össze.

Az itt élőkről többféle, de nem a teljes működési idő alatt vezetett adatfelvétel történt. Ezek arra elégségesek, hogy rávilágítsanak arra, milyen körülmények között, milyen támogatással éltek itt. Másrészt arra is következtethetünk, hogy a hivatalosság betartásának a látszatát és a menekültek céljainak a támogatását miképpen próbálták összeegyeztetni. Vannak a Vöröskereszt által adományozott dolgokról névszerinti kimutatások, amelyek gyógyszerek igényléséről vagy szeretetadományok, például ruhák osztásáról szólnak (felsőkabát, kiskabát (zakó), nadrág, cipő, szvetter, trikó, mellény, harisnya, zsebkendő).

Egy másik személyi adatlapból az olvasható ki, hogy milyen papírokkal tudták magukat igazolni, illetve, hogy miért jöttek, mik voltak a további céljaik. Hivatalos igazolásként a krakkói tisztí iskola által kiállított igazolványt, kamarai tagkönyvet (érdekességnek számít, hogy orvosi kamarait is), ipartársulati igazolványt mutatnak, illetve hivatalos papírt arról, hogy például tartalékos hadnagyok. Se az igazolások rovatot, se foglalkozást nem töltik ki következetesen. Arra a kérdésre, hogy miért éppen ide jöttek, a legtöbben azt választották, hogy a lengyel hadosztályhoz kívánnak csatlakozni. Az egyik menekült elárulta, hogy azt tanácsolták nekik, ezt mondják, és akkor a magyarok beengedik a határnál. A tények azt mutatják, hogy igazat mondtak, mert sokan indultak tovább a déli határ felé, hogy eljussanak Franciaországba. Elég sokan jelezték, hogy családgyesítés miatt jöttek, mert már a rokonságuk korábban elindult, és valamelyik faluban élnek. Akadtak, akik minden felelősséget magukra vállaltak, és azt mondták, hogy saját akaratukból indultak el. Több szempontból tanulságos Novobilszki Micszlár adatlapja, bizonyosságul néhány bejegyzés: kora: 1917 évi, azaz ekkor született, a vallása természetesen a magyar hatóságok iránymutatása szerint római katolikus, nőtlen, katonaiskolai hallgató, akinek az öltözete polgári. Arról nincs szó, hogy a 39 éves katonaiskolai diák vajon hol tartott a tanulmányaiban? A személyleírása sem szokásos: termete alacsony, arca sváb. Hogy milyen a sváb arc? A folytatás szerint haja szőkés, szeme kék, orra rendes, bajusza borotvált, az anyanyelve viszont ennek a katonának lengyel volt, és más nyelven nem is beszélt, akár sváb, akár zsidó, akár lengyel szülők gyermeke volt.

1940. március 26-án Antall József telefonon rendelte el a tábor feloszlását. Az okot egyelőre nem tudjuk, de a gyors feloszlítás mögött bizonyára politikai okok lehettek. Antall József már korábban 100 vasúti jegyet adományozott a lakóknak, ha valaki 90 km-en belül el tud helyezkedni, az mehessen. A lakók nagy részét Tábra

¹⁵ KAPRONCZAY KÁROLY: Lengyel menekültek magyar földön, http://www.antalljosef.hu/hu/lengyel_menekultek_magyar_foldon_-_a_masodik_vilaghaboru_eveiben

utaztatták, többen a kórházba kerültek, a betegségük megnevezése nélkül. A munkára kihelyezettekről nem esik szó. Az élelmiszerkészlet és a megmaradt felszerelések a szegényházhoz kerültek, a városnak azzal az utasításával, hogy itt egy 12 fős átmeneti gyűjtőtábor fenntartását rendelik el, hogy az utazásra váró, esetleg még érkező vagy itt maradó menekülteket elhelyezhessék. Nem Lengyelország helyzete lett jobb, hanem Magyarországé romlott, de az ellenállás és a példamutatás kis szigete, a Sóstói Menekülttábor része lett a város történelmének. 2007-ben március 23-át a Magyar Országgyűlés és a lengyel Szejm a Magyar-Lengyel Barátság Napjává nyilvánította. Ezen a napon, a Nyíregyházán élő lengyel kisebbség és a város vezetői, lakói minden évben leróják tiszteletüket és elhelyezik virágaikat az egykori tábor bejáratánál elhelyezett, a lengyel címerrel díszített emlékműnél.

Az egykori Sóstói Menekülttábor bejáratánál lévő emlékmű, Bíró Lajos szobrászművész alkotása. 1990-ben állította Nyíregyháza város.

Az emlékmű lengyel és magyar nyelvű szövege

KU PAMIĘCI OBOZÓW
DLA UCHODZCÓW
POLSKICH
UTWORZONYCH W
OKRESIE OD 27 - GO
GRUDNIA 1939 - DO
27 - GO MARCA 1940
W VARJULAPOS, A
NASTĘPNIE W DOMKU
SZWAJCARSKIM ORAZ
W BUDYNKU
WYTWORNI WODY
SODOWEJ W SÓSTÓ
OD MIASTA NYÍREGYHÁZA
W ROKU 1990

A VARJULAPOSON,
MAJD A SÓSTÓI
SVÁJCI-LAKBAN
ÉS A SZÓDAGYARI
ÉPÜLETBEN - 1939
DECEMBER 27 - 1940
MÁRCIUS 27 KÖZÖTT
FENNÁLLOTT LENGYEL
MENEKÜLTÁBOR
EMLÉKÉRE
ÁLLÍTOTTA,
NYÍREGYHÁZA
VÁROS 1990-BEN